

О.К. Толстанов

Особливості підготовки фахівців з лабораторної діагностики у контексті інтеграції до європейського освітнього простору

Міністерство охорони здоров'я України

Ключові слова: дворівнева система вищої освіти, лабораторна діагностика, бакалавр, магістр.

На підставі проведеного моніторингу ринку праці та у зв'язку з реформуванням системи охорони здоров'я України обґрунтовано актуальність і необхідність дворівневої підготовки висококваліфікованих фахівців з лабораторної діагностики.

Особенности подготовки специалистов по лабораторной диагностике в контексте интеграции в европейское образовательное пространство

А.К. Толстанов

На основании проведенного мониторинга рынка труда и в связи с реформированием системы здравоохранения Украины показана актуальность и необходимость двухуровневой подготовки высококвалифицированных специалистов по лабораторной диагностике.

Ключевые слова: двухуровневая система высшего образования, лабораторная диагностика, бакалавр, магистр.

Патология. – 2013. – №1 (27). – С.4–6

Features of training in laboratory diagnosis in the context of integration into the European Higher Education Area

O.K. Tolstanov

Based on the monitoring of the labor market and in connection with the reform of the health care system of Ukraine it was shown the actuality and need in two-level training of highly qualified specialists in the laboratory diagnostic.

Key words: two-level system of higher education, laboratory diagnostics, bachelor, master.

Pathologia. 2013; №1 (27): 4–6

У сучасному світі освіта стає одним із найважливіших факторів, що забезпечують економічний розвиток, соціальну стабільність, розвиток інститутів громадянського суспільства [1,2]. Поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї є одним з головних завдань сучасної державної політики, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту [3].

Україна взяла на себе зобов'язання модернізувати власну освітню діяльність у контексті загальноєвропейських вимог, приєднавшись до Болонського процесу у травні 2005 р. Нині йдеться про завершення процесу впровадження визначальних принципів Болонської декларації: єдиної системи наукових ступенів, двоциклового навчання, європейської системи трансферу кредитів, мобільності студентів і викладачів, європейських стандартів якості змісту освіти тощо.

Мета роботи

Враховуючи сучасну інтеграцію освіти України до світового освітнього простору, показати актуальність і необхідність впровадження дворівневої підготовки кваліфікованих кадрів з лабораторної діагностики.

Визнання дворівневої системи підготовки фахівців з вищою освітою як світового стандарту зробило актуальною адаптацію вітчизняної вищої освіти до вимог сучасності. Про це йдеться в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, «Основних напрямках модернізації

структури вищої освіти України», «Плані дії щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 р.» [3–7].

Загальноєвропейська дворівнева система вищої освіти спирається на принципи послідовності, гнучкості та мобільності. Отримавши ступінь бакалавра, студент може спеціалізуватись у галузі, обраній у першому циклі, набувати кваліфікації в новій галузі й отримати ступінь магістра або працевлаштуватись. При цьому існує можливість повернутись до навчання в будь-який час, якщо виникла потреба поглибити знання чи змінити фах. Мобільність студентів також розуміють як можливість змінювати вищий навчальний заклад (ВНЗ) і навчатись за програмою бакалавра в одному ВНЗ, а за програмою магістра – в іншому.

В Україні освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР) «бакалавр» і «магістр» відрізняються як базова вища освіта (що дає можливість фахівцям вирішувати типові професійні завдання) і повна вища освіта (зі здобуттям поглиблених спеціальних умінь і знань інноваційного характеру для вирішення проблемних професійних завдань).

У змісті підготовки бакалаврів використовуються цикли загальних фундаментальних, гуманітарних і соціально-економічних дисциплін та спеціальних дисциплін відповідного напрямку, а також різних видів практичної підготовки.

Освітньо-професійна програма підготовки магістрів має включати поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеці-

альну та науково-практичну підготовку. Отже, магістерські програми містять ті самі блоки дисциплін, що і бакалаврські програми, разом з додатковою психолого-педагогічною та науково-практичною підготовкою.

Вивчення змістової складової професійної підготовки фахівців у зарубіжному досвіді показало, що бакалаврські програми мають готувати «допитливих професіоналів», тоді як магістерські програми – «професійних дослідників» [8]. Формування магістерських програм є особливо важливим в умовах наступного реформування системи охорони здоров'я, оскільки в новому проекті Закону «Про вищу освіту» передбачається ліквідація ОКР «спеціаліст» [9].

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. №267 у «Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» передбачена підготовка спеціалістів лабораторної справи ОКР «магістр» зі спеціальності 8.12010007 «Лабораторна діагностика» напрям «Медицина», денна форма навчання [10].

Процес лікування хворої людини надзвичайно складний і потребує залучення фахівців різних спеціальностей. Правильність і швидкість постановки діагнозу, контроль за ефективністю лікування залежать не лише від суми знань клініциста, але багато в чому від ступеня ефективності роботи лабораторної служби, без щільного контакту з якою важко уявити діяльність лікаря будь-якої галузі медицини. Іншими словами, клінічне мислення лікаря ґрунтується на узагальненні, осмисленні даних, отриманих під час лабораторного обстеження, у комплексі з клінічними проявами хвороби та у тісному зв'язку з даними інших методів обстеження. Отримання достовірної лабораторної інформації, включаючи моніторинг ефективності лікування хворих, може бути реалізоване на основі сучасних лабораторних технологій і подальшого ефективного клінічного використання отриманих результатів. Тому лабораторна діагностика як напрямок медичної діяльності є однією з пріоритетних і перебуває у постійному розвитку в державі й за кордоном. Прогрес в області фундаментальних досліджень і впровадження їх результатів у практику зумовлює поглиблення змісту та розширення меж клінічної лабораторної діагностики в майбутньому.

На сьогодні близько 60–70% діагностичної інформації містять дані саме лабораторного й інструментального обстеження. Поряд з цим, під час організації територіально-медичних об'єднань (клініко-діагностичних лабораторій стаціонарів, поліклінік, лабораторій при відділеннях інтенсивної терапії, реанімації, штучної нирки тощо, а також централізованих і спеціалізованих лабораторій) та при переході до страхової медицини інструментально-лабораторна діагностика, крім лікувального, набуває ще й соціально-економічного значення. Чим точніший призначений комплекс досліджень, який здійснюватиметься до госпіталізації, тим надійніша діагностика захворювання і коротший термін перебування хворого

у стаціонарі до початку активної терапії. Лабораторна діагностика на доклінічному етапі необхідна ще й для раннього виявлення молекулярних і біохімічних порушень, що зумовлюють прояви, перебіг захворювання, а отже, профілактичні заходи.

Зростаючий рівень завдань, які покликана вирішувати лабораторна служба, можна забезпечити лише силами висококваліфікованого кадрового контингенту, здатного технічно і грамотно виконати аналіз, результати якого дозволять зробити всебічно обґрунтований висновок щодо матеріалів дослідження, тобто поставити лабораторний діагноз.

Однак сьогодні на посадах лікарів-лаборантів працює тільки 50–60% фахівців, а 40–50% (інколи й більше) – спеціалісти з немедичною освітою, які пройшли стажування протягом короткого періоду (5 місяців) на відповідних кафедрах інститутів удосконалення лікарів [11,12].

Все це не вирішує проблеми забезпечення усіх діючих клініко-діагностичних, бактеріологічних, цитологічних, санітарно-гігієнічних лабораторій як лікувально-профілактичних, так і спеціалізованих закладів фахівцями з відповідною освітою та рівнем кваліфікації. Адже, наприклад, у 134 лабораторіях лікувально-профілактичних закладів Запорізької області на 297 ставок працюють 209 фізичних осіб, що складає 70%, а у Новомиколаївському районі Запорізької області укомплектованість фахівцями зовсім відсутня. Вакантними нині залишаються понад 32 посади лікарів-лаборантів (10,8%). Серед зайнятих 209 працівників, лише 70 мають відповідну медичну освіту (33,5%), 139 (понад 66,5%) – фахівці з біології, хімії, фармації. Більш ніж 30% працівників – люди похилого віку. У приватних клініках і лабораторіях лікарів-лаборантів – 15, біологів – 14. Подібна ситуація складається і в інших регіонах країни.

Дослідження, виконані співробітниками Запорізького державного медичного університету в науково-дослідних інститутах і лабораторіях, лікувально-профілактичних і поліклінічних установах й інших закладах лікувально-діагностичного профілю, дозволили визначити потребу в фахівцях за спеціальністю «Лабораторна діагностика» на наступні п'ять років (табл. 1).

Таблиця 1

Потреба в фахівцях за спеціальністю 8.12010007 «Лабораторна діагностика»

Роки	2011	2012	2013	2014	2015
Потреба у фахівцях, осіб	76	69	65	60	63

Результати моніторингу ринку праці, виконаного фахівцями ЗДМУ в Запорізькій області і областях південно-східного регіону (Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська, Черкаська та Полтавська), переконаливо доводять, що проблема забезпеченості клініко-діагностичних лабораторій висококваліфікованими фахівцями залишається актуальною.

Нині фахівців кваліфікації «бакалавр» зі спеціальності «Лабораторна діагностика» готують три медичних університети України (Запорізький, Харківський і Буковинський), два класичних університети (Дніпропетровський, Луганський) і Національний фармацевтичний університет. На півдні України підготовку фахівців кваліфікації «бакалавр», крім Запорізького державного медичного університету, проводить Дніпропетровський національний університет. Однак, до сьогодні жоден навчальний заклад України не готував спеціалістів з повною вищою освітою за спеціальністю «Лабораторна діагностика».

У 2012–2013 навчальному році в системі Міністерства охорони здоров'я України у двох ВНЗ (Запорізькому державному медичному університеті та Національному фармацевтичному університеті, м. Харків) вперше здійснено набори в магістратури студентів, які мають кваліфікацію «бакалавр» зі спеціальності «Лабораторна діагностика». Тривалість отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» встановлено на термін 1 рік 6 місяців.

Слід зазначити, що підставою для відкриття магістратури в Запорізькому державному медичному університеті стало розумне поєднання в структурі університету фізико-хімічних, медико-біологічних і клінічних дисциплін. З одного боку, фахівець з лабораторної діагностики має змогу досконало осягнути сучасні методи ідентифікації, якісного та кількісного (потенціометричного, оптичного, спектрофотометричного, полярографічного, хроматографічного) визначення речовин за допомогою сучасних інструментальних методів аналізу. Фізико-хімічна підготовка магістра також сприяє набуттю знань з методів розділення біологічного матеріалу (діалізу, електрофорезу, екстракції, різних видів хроматографії тощо). З іншого боку, достатня кількість кафедр медико-біологічної та клінічної спрямованості, забезпечених висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом, дозволяє здійснити ефективну підготовку спеціаліста з суто медичних дисциплін. Наприклад, міцна підготовка з фармакології дозволить магістру не лише якісно виконувати запропоновані лікарем дослідження, але й оцінювати отримані результати, визначати доцільність призначеної фармакотерапії, контролювати ефективність лікування тощо.

Отже, необхідно зазначити, що в Україні підготовка кваліфікованих фахівців з лабораторної діагностики є актуальною потребою, що вимагає негайного вирішення, і тому вищі навчальні заклади зобов'язані організувати навчальний процес згідно з Болонською декларацією для підготовки в країні конкурентно спроможних спеціалістів даної галузі.

Висновки

Дворівнева підготовка висококваліфікованих фахівців з лабораторної діагностики є актуальною необхідністю адаптації вітчизняної вищої освіти до вимог європейського освітнього простору.

Підготовка спеціалістів лабораторної справи освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр» є своєчасною, особливо в умовах реформування системи охорони здоров'я України.

Список літератури

1. *Архипова С.П.* Якість освіти у контексті вимог сучасності / С.П. Архипова // Вісник Черкаського університету. – 2008. – №135 – С. 11–14.
2. *Ільченко О.І.* Досягнення якісного навчання – головна мета сучасної медичної освіти / О.І. Ільченко, Т.В. Козицька, О.В. Храпай // Вища освіта України. – 2011. – Додаток 2 до №3, Том II (27). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 180–187.
3. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI ст.: Затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№33) – С. 4–6.
4. Закон України «Про освіту» від 4 червня 1991 року № 1144-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №340. – С. 452.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року № 2984-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – №20. – С. 134.
6. *Шинкарук В.Д.* Основні напрями модернізації структури вищої освіти України / В.Д. Шинкарук // Вища освіта. – 2007. – №5. – С. 3–16.
7. Наказ МОН України № 612 від 13 липня 2007 р. «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 р.».
8. *Третько В.В.* Модернізація змісту вищої освіти – шлях до забезпечення її якості / В.В. Третько // Вища освіта України – 2011. – Додаток 2 до №3, том II (27). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» – С. 421–428.
9. Проект Закону України «Про вищу освіту» від 11 січня 2013 року № 1187-II // Верховна Рада України офіційний веб-портал. – 2013. – 80 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України № 267 від 17 березня 2011 р. «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. №787»
11. Наказ МОЗ України № 122 від 12.03.2008 «Про внесення змін до наказу МОЗ України від 23.02.2000 № 33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я».
12. Наказ МОЗ України № 346 від 07.12.98 р. «Про затвердження Переліку назв циклів спеціалізації та вдосконалення лікарів і провізорів у вищих медичних (фармацевтичних) закладах (факультетах) післядипломної освіти».

Відомості про автора:

Толстанов О.К., заступник Міністра охорони здоров'я України.

Надійшла в редакцію 19.04.2013 р.